

FACULTAT DE CIÈNCIES POLÍTIQUES I DE SOCIOLOGIA

LLICENCIATURA: **CIÈNCIES POLÍTIQUES I DE L'ADMINISTRACIÓ**

ASSIGNATURA: **25261 RELACIONS INTERNACIONALS (10,5 crèdits)**

DURADA: **Anual**

CURS: **Segon (Troncal)**

CURS ACADÈMIC: **2007/2008**

Grup 01. Professor Federico Guerrero

Grup 02. Professor Juan Pablo Soriano/ Professora Nora Sáinz

Grup 51. Professor Ángel Bermúdez / Professor Ferran Izquierdo

PROGRAMA

PART I. TEORIA I CONCEPTES

Tema 1. Les relacions internacionals com àrea d'estudi

1. La problemàtica internacional: guerra i pau
2. Origen de la disciplina: l'impacte social i intel·lectual de la I Guerra Mundial
3. Origen anglo-saxó de la disciplina: el marc de les ciències socials
4. Substrat idealista de la disciplina: institucionalització i seguretat col·lectiva

Tema 2. La teoria internacional: les grans tradicions de pensament

1. Tradició hobbesiana: anarquia o estat de naturalesa
2. Tradició grociana: ordre o societat d'estats
3. Tradició kantiana: emancipació o comunitat mundial

Tema 3. Grans aproximacions a les relacions internacionals

1. Paradigmes, mapes mentals o imatges del món
2. Realisme i anàlisi de la guerra freda
3. El transnacionalisme i els problemes globals
4. L'estructuralisme i el sotsdesenvolupament
5. La teoria de les relacions internacionals a la post-Guerra Freda

Tema 4. La societat internacional actual

1. Objecte d'estudi de les relacions internacionals
2. Societat d'estats i societat transnacional
3. Anarquia *versus* ordre
4. Mecanismes d'ordre internacional
5. Fragmentació *versus* globalisme

PART II. SISTEMA INTERNACIONAL

Tema 5. El sistema internacional: instrument d'anàlisi

1. Definició i elements del sistema (actors, estructura, dinàmica i regles de funcionament)
2. Àmbit geogràfic: sistema obert o parcial *versus* sistema tancat o mundial
3. Sistema de valors: sistema homogeni *versus* sistema heterogeni
4. Nivells d'anàlisi: subsistemes geogràfics i subsistemes funcionals

Tema 6. Els actors del sistema internacional

1. Definició d'actor internacional
2. Tipologia clàssica (estats, organitzacions internacionals i forces transnacionals)
3. Altres tipologies

Tema 7. L'estat: el sistema d'estats

1. Igualtat jurídica: sobirania i territori
2. Desigualtat en el sistema d'estats: capacitat i poder internacional
3. Recursos tangibles i intangibles
4. La transformació del poder internacional a finals del segle XX: el poder "suau"

Tema 8. Les potències del sistema

1. La jerarquia en el sistema d'estats: l'exercici del poder internacional
2. Les potències diplomàtiques tradicionals
3. El fenomen de les superpotències al món nuclear
4. Diversificació del fenomen: potència hegemònica, gran potència, potència mitjana i potència regional
5. El concepte de potència internacional en l'actualitat: el control del poder estructural

Tema 9. Les organitzacions internacionals

1. Definició d'organització internacional (intergovernamental)
2. Origen i desenvolupament del fenomen
3. Tipologies: abast geogràfic, finalitat funcional
4. Estructura i mecanismes de presa de decisions
5. Regionalisme i organitzacions internacionals

Tema 10. Nacions Unides

1. Gènesi de l'organització: San Francisco
2. Finalitat multifuncional
3. Principis i propòsits: la Carta de les Nacions Unides
4. Estructura institucional
5. Mecanismes de presa de decisions

Tema 11. Nacions Unides: àmbits d'actuació

1. Pau i seguretat internacionals (capítols VI i VII de la Carta)
2. Les operacions de manteniment de la pau
3. Progrés econòmic i social, desenvolupament
4. Drets humans
5. Desarmament

Tema 12. Les forces transnacionals

1. Definició i tipologia de les organitzacions no governamentals (ONGs)
2. Els grans àmbits d'actuació de les ONGs: drets humans, medi ambient, desenvolupament i ajut humanitari
3. Definició d'empresa transnacional
4. Impacte de les empreses transnacionals en la societat internacional

Tema 13. L'estructura del sistema internacional

1. Polaritat i distribució del poder
2. Tipologia: sistema unipolar, bipolar o multipolar
3. Policentrisme *versus* polaritat
4. Continuitat i canvi en el sistema (el debat sobre les causes del final de la Guerra Freda)

Tema 14. La dinàmica del sistema internacional: conflicte

1. La noció de conflicte en Ciències Socials
2. Tipologia de conflictes
3. Conflicte i ús de la força
4. Tensions, crisis i guerra

Tema 15. Nova conflictivitat internacional

1. Mapa de la conflictivitat internacional
2. El predomini dels conflictes armats intraestatals
3. Conflictes no armats: econòmics, mediambientals, culturals, socials

Tema 16. La dinàmica del sistema internacional: cooperació

1. La noció de cooperació
2. Àmbits de cooperació (polític, militar, econòmic)
3. Formes de cooperació (formal *versus* informal, bilateral *versus* multilateral, pública *versus* privada)

Tema 17. Cooperació per al desenvolupament

1. Aclariments conceptuals
2. L'ajut oficial al desenvolupament (AOD): bilateral *versus* multilateral, reemborsable *versus* no reemborsable
3. Característiques i evolució
4. Cooperació multilateral: OCDE, NN.UU., UE
5. El paper del Comitè d'Ajuda al Desenvolupament (CAD)

Tema 18. La dinàmica del sistema internacional: integració

1. La noció d'integració
2. Tipologies d'integració: formal *versus* informal, negativa *versus* positiva
3. Etapes de la integració: integració econòmica, integració política
4. La integració com a comunitat de seguretat

PART III. LA SOCIETAT INTERNACIONAL GLOBAL (1945-2000)

Tema 19. Presentació de les grans dinàmiques de la societat internacional contemporània

1. La fractura Est-Oest
2. La fractura Centre-Perifèria
3. Interdependència econòmica
4. Problemes globals

Part III. 1. Construcció de la societat internacional de guerra freda

Tema 20. Bipolarisme diplomàtico-militar

1. Alta: les bases d'un nou ordre entre enemics
2. Definició de Guerra Freda: la base ideològica del conflicte Est-Oest
3. Esferes d'influència: la divisió bipolar d'Europa i Àsia (la guerra de Corea)
4. La política de blocs: les aliances militars (OTAN, SEATO, CENTO, OTV)
5. Duopoli nuclear: l'equilibri del terror com a regla entre les superpotències

Tema 21. Hegemonia en el sistema econòmic internacional

1. Els Estats Units: la potència hegemònica
2. Bretton Woods: els principis del sistema
3. Institucions financeres: Banc Mundial i FMI
4. Institucions comercials: GATT, OMC

Tema 22. Fragmentació del sistema i aparició d'un tercer bloc

1. La descolonització: procés i efectes sobre el sistema
2. El moviment afro-asiàtic: la declaració de Bandung o la resposta de la perifèria a la política de blocs
3. Els grans actors de la perifèria: Índia, Indonèsia, Xina
4. El Moviment dels No Alineats
5. El Grup dels 77 i l'inici del diàleg Nord-Sud (UNCTAD)

Part III. 2. Evolució i canvi de la societat internacional: de la Guerra Freda a la post-Guerra Freda

Tema 23. La distensió entre els blocs (1968-1975)

1. La crisi dels míssils de Cuba: un precedent decisiu
2. La política Nixon-Kissinger de distensió: el triangle EUA-URSS-Xina
3. Els àmbits de la distensió: armes nuclears, conflictes regionals i relacions econòmiques
4. Policentrisme i erosió dels blocs: la ruptura xino-soviètica
5. Distensió i paneuropeisme: *Ostpolitik* i CSCE

Tema 24. Crisi i multipolarisme econòmic en la dècada dels setanta

1. El retrocés dels Estats Units en l'economia mundial: la revisió dels principis del lliure canvi
2. Japó i la Comunitat Europea, potències comercials
3. La crisi del sistema monetari internacional
4. L'impacte de les crisis del petroli: el paper de l'OPEP
5. El G-7: gestió del multipolarisme econòmic

Tema 25. L'organització político-econòmica de la perifèria en la dècada dels setanta

1. Política global de la perifèria: Nou Ordre Econòmic Internacional (NOEI), Nou Ordre Mundial de la Informació i de la Comunicació (NOMIC)
2. L'impacte de les crisis petrolíferes en la perifèria
3. Evolució i declivi del diàleg Nord-Sud
4. La influència de la perifèria en les normes internacionals: el patrimoni comú de la humanitat

Tema 26. Fi de la distensió i segona Guerra Freda (1975-1985)

1. Els efectes de la síndrome Vietnam en la política exterior dels Estats Units
2. Extensió de la influència soviètica: Angola, Etiòpia, Afganistan
3. Intervencionisme dels Estats Units a Amèrica Central: Nicaragua
4. Crisi en el duopoli nuclear: cursa d'armaments (la guerra de les galàxies)

Tema 27. Reorganització del sistema econòmic en la dècada dels vuitanta

1. Món econòmic tripolar: Estats Units-Japó-CE
2. Els tigres asiàtics i el seu pes comercial
3. Estratègia dels Estats Units: nous temes en l'agenda del comerç internacional (Ronda Uruguai)
4. Fluxes financers: l'endeutament dels EUA
5. Intents de gestió col·lectiva en matèria monetària (G-5)

Tema 28. L'explosió de la perifèria en la dècada dels vuitanta

1. La diversificació en la perifèria (NIES, països menys avançats, exportadors de petroli)
2. El problema del deute: Amèrica Llatina
3. La fi del diàleg Nord-Sud com a diàleg global
4. La crisi del Moviment dels No Alineats
5. Perifèria i fractura cultural: la revolució iraniana i l'islamisme

Tema 29. La fi del sistema bipolar (1985-1989)

1. L'efecte Gorbatxov en la política exterior soviètica
2. El diàleg EUA-URSS: desarmament nuclear (INF)
3. Negociacions sobre conflictes regionals (Cambodja, Angola, Namíbia)
4. Procés de descomposició del bloc de l'Est: la caiguda del Mur de Berlín

Part III. 3. La societat internacional de la post-Guerra Freda

Tema 30. Reestructuració político-militar del sistema

1. La Guerra del Golf: el nou ordre internacional
2. La desintegració de la Unió Soviètica
3. Les guerres a l'antiga Iugoslàvia: lideratge dels Estats Units
4. Definició de l'actual sistema: un sistema unipolar?

Tema 31. Integració regional i organització global de l'economia

1. Globalització econòmica (finances, producció, comerç)
2. Nou regionalisme: TLC, Mercosur, APEC
3. Evolució del comerç internacional: la Ronda Uruguai del GATT i l'OMC
4. El consens de Washington: *diktat* del lliure mercat

Tema 32. Globalització desigual: una perifèria sense expectatives

1. La depauperació del continent africà
2. L'augment de les diferències econòmiques: Amèrica Llatina
3. Problemes socials: migracions
4. La reducció i reestructuració de l'ajuda al desenvolupament en la post-Guerra Frda

Tema 33. Nacions Unides: els desafiaments del segle XXI

1. "Un programa de pau": diplomàcia preventiva, establiment, manteniment i consolidació de la pau
2. El paper de Nacions Unides en matèria de pau i seguretat (les Operacions de Manteniment de la Pau)
3. La reforma de Nacions Unides: l'estructura interna de poder (Consell de Seguretat)
4. Perspectives de finançament

Tema 34. La redefinició del concepte de seguretat

1. Noves concepcions de la seguretat: la seguretat multidimensional
2. Informes Palme, Brundtland i Carlsson
3. L'agenda de la seguretat global: definició i continguts
4. Temes de l'agenda: proliferació nuclear, narcotràfic, salut i població (desnutrició, sida), terrorisme

Tema 35. L'agenda de la seguretat global: mediambient

1. L'evolució dels temes mediambientals en l'agenda de relacions internacionals
2. Mediambient i desenvolupament: desenvolupament sostenible
3. La Conferència de Rio
4. Construcció de règims mediambientals: capa d'ozó, canvi climàtic, biodiversitat

Tema 36. L'agenda de la seguretat global: drets humans

1. Ingerència humanitària: la qüestió de les minories en un mapa en transformació
2. Drets humans de tercera generació: dret a la pau, dret al desenvolupament
3. Ajuda internacional i drets humans: clàusules de condicionalitat
4. Conferència de Viena: debat sobre la concepció universal dels drets humans

Sistema d'avaluació

Bloc/Apartat/tema	Pes	Descripció
Blocs 1 i 2	30%	- Prova final escrita. - Prova parcial escrita. - Lliurament de papers sobre temes proposats pel professor i/o les conferències organitzades en el marc de l'assignatura, així com ressenyes dels llibres o articles proposats pel professor. - Participació en seminaris organitzats en el marc de l'assignatura per aprofundir en algun aspecte del temari.
Bloc 3	30%	- Prova final escrita. - Prova parcial escrita. - Lliurament de papers sobre temes proposats pel professor i/o les conferències organitzades en el marc de l'assignatura, així com ressenyes dels llibres o articles proposats pel professor.
Activitats	40%	Distribució d'aquest percentatge: - 30% (Pràctiques): elaboració de treballs i informes sobre aspectes vinculats amb el programa; realització de seminaris i debats amb petits grups d'alumnes a partir de material documental, bibliogràfic i audiovisual. - 10% (Altres activitats): dins aquest percentatge es contemplen la participació de l'alumne a classe, la participació de l'alumne a possibles debats organitzats en el marc de l'assignatura, així com el lliurament de comentaris de text sobre articles, notícies o llibres proposats pel professor.

Pràctiques:

1. **Desenvolupament:** a desenvolupar durant tot l'any i amb un caràcter **necessària i obligatòriament presencial**. En aquest sentit, **no serà possible recuperar les pràctiques fora del calendari acadèmic establert pel professor** al principi del curs (això inclou el fet de que no hi haurà pregunta de pràctiques a l'examen final). Així mateix, es recorda que les pràctiques conformen un element complementari a la teoria, de manera que aquestes **solament seran tingudes en compte a nivell d'avaluació un cop s'hagi superat el contingut teòric**.
2. **Material acadèmic:** al final d'aquest programa disposeu d'un llistat (orientatiu) de revistes i webs relacionades amb el món acadèmic i pràctic de les relacions internacionals; un llistat que us ha de servir com a punt de partida per realitzar els vostres treballs i pràctiques. Això implica que queda **prohibit l'ús de fonts no acadèmiques** per la realització de les pràctiques i treballs de l'assignatura (p.e., Wikipedia o enciclopèdies generalistes, etc.). El seu ús serà altament penalitzat.
3. **Contingut formal:** aquelles pràctiques que no incloguin bibliografia o on les fonts bibliogràfiques utilitzades estiguin incorrectament citades, **no seran corregides**. Si teniu

dubtes respecte a com citar correctament bibliografia, dirigiu-vos al vostre respectiu professor perquè us orienti sobre els diversos estàndards existents.

4. **Deshonestedats acadèmiques:** aquella persona o grups de persones que cometin una **deshonestedat acadèmica** en l'elaboració d'una de les pràctiques, no solament tindrà **suspesa** aquella pràctica sinó el **conjunt de totes les pràctiques del curs**. Per deshonestedat acadèmica s'entén la còpia total o parcial de treballs acadèmics ja realitzats, ja sigui per un altre alumne del mateix curs o de cursos anteriors, la còpia total o parcial de treballs, informes o articles prèviament publicats (tant en format paper com electrònic) o la realització conjunta de pràctiques de caràcter individual (quan les pràctiques siguin en grup el professor ja ho comunicarà prèvia i explícitament).
5. **Trasllat de la nota de pràctiques:** les notes de pràctiques **no es poden traslladar d'un curs a un altre**. Això vol dir que si un/a alumne/a ha suspès l'assignatura i té les pràctiques aprovades, **el curs vinent no es trobarà exonerat de realitzar les pràctiques corresponents**, amb el que haurà de realitzar-les de nou. La realització de les pràctiques va vinculada a cada curs acadèmic i aquestes poden variar en la seva composició i objectiu.

Teoria (blocs 1, 2 i 3): per tal de poder superar l'assignatura caldrà haver obtingut com a mínim una nota de 5 a **cadascun** dels exàmens de cada semestre. En aquest sentit, es demana que l'alumne mostri un **coneixement bàsic i equilibrat dels continguts teòrics d'ambdós semestres**. D'aquesta manera, l'obtenció d'una nota final igual o superior a 5 (resultant de la ponderació percentual explicitada al quadre-resum sobre l'avaluació) és **condició necessària, que no suficient**, per tal de poder superar l'assignatura: també caldrà haver superat l'avaluació de cadascun dels semestres.

Convocatòries: les dues convocatòries oficials del curs són **juny i setembre**. Aquella persona que a la convocatòria de juny no hagi superat l'assignatura, haurà d'examinar-se de **tota la matèria del curs** al setembre, **independentment si ha superat o no la prova de febrer**. La prova de febrer serveix per eliminar matèria cara a l'examen de la convocatòria final i oficial (juny), sempre i quan s'aconsegueixi superar aquesta convocatòria. Si no es supera la convocatòria de juny, la nota de febrer no és vàlida (tot i que aquesta s'hagi superat). En el cas de la gent que es presenta a la **convocatòria de juny i s'examina del contingut dels dos semestres (febrer i juny)**, haurà d'obtenir una **nota mínima de 4 a cadascuna de les dues parts** perquè posteriorment, un cop feta la mitjana d'aquestes dues parts, la nota mínima sigui d'un 5. La lògica d'aquest sistema resideix en que es busca que l'alumne tingui l'anteriorment esmentat coneixement bàsic i equilibrat dels continguts teòrics d'ambdós semestres. Per fer gràfica aquesta condició aquí teniu un parell d'exemples (sempre i exclusivament referits a la gent que al juny s'examina de tot el curs): **una nota de 7 (febrer) i 3 (juny), o viceversa**, tot i que ofereix una nota mitjana de 5 **no és considerada un aprovat**; en canvi, un 6 (febrer) i un 4 (juny), o viceversa, si que és considerat un aprovat.

Alumnes de la UAB que es matriculen de l'assignatura i marxen d'Erasmus: degut a les característiques de l'assignatura (presencialitat i avaluació continuada), **us recomanem que no us matriculeu de l'assignatura si teniu pensat marxar d'Erasmus**. En aquest cas, us recomanem que us matriculeu un cop hagueu tornat, ja que el sistema d'avaluació és el mateix per tothom i no es fan excepcions per no generar cap greuge comparatiu amb la resta de companys. En aquest sentit, **no és viable poder seguir l'assignatura "a distància"**.

Lectures obligatòries

- BARBÉ, E., *Relaciones Internacionales*, Madrid: Tecnos, 2007 (3ª edició).

-Altres dossiers i lectures que els professors vagin considerant adients pel seguiment de l'assignatura i que ja aniran comentant a classe. Aquests dossiers poden ser en paper (els quals es podran adquirir al Servei de Reprografia de la Facultat) o "virtuals" (penjats en format electrònic al Campus Virtual). En aquest sentit, s'informa als alumnes que una part de les lectures a realitzar (ja siguin per fer un seguiment de la teoria o per realitzar les pràctiques) estaran en **anglès**.

Bibliografia recomanada (per blocs)

Parts I i II del Temari:

- BULL, H., *La sociedad anárquica. Un estudio sobre el orden en la política mundial*, Madrid: Los Libros de la Catarata, 2005.
- CARR, E.H., *La crisis de los veinte años (1919-1939). Una introducción al estudio de las relaciones internacionales*, Madrid: Los Libros de la Catarata, 2004.
- DEL ARENAL, C., *Introducción a la relaciones internacionales*, Madrid: Tecnos, 1990 (3ª edició)
- GUILHAUDIS, J. F., *Relations Internationales Contemporaines*, Paris: Éditions du Juris-Classeur, 2002
- MERLE, M., *Sociología de las Relaciones Internacionales*, Madrid: Alianza, 2000 [3ª edició]
- TRUYOL I SERRA, A., *La sociedad internacional*, Madrid : Alianza, 1993 [2ª edició]
- Viotti, P.R. i Kauppi, M.V., *International Relations Theory. Realism, Pluralism, Globalism, and Beyond*, Boston: Allyn and Bacon, 1999 [3ª edició].

Part III del Temari:

- ATTINÀ, F., *El Sistema político global: introducción a las relaciones internacionales*, Barcelona: Paidós, 2001
- GUILHAUDIS, J. F., *Relations Internationales Contemporaines*, Paris: Éditions du Juris-Classeur, 2002
- HELD, D., *La democracia y el orden global: del estado moderno al gobierno cosmopolita*, Barcelona: Paidós, 1997.
- KISSINGER, H., *Diplomacia*, Barcelona: Ediciones B, 1998.
- NASSAU, A *Worlds apart: the north-south divide and the international system*, London: Zed Books, 1993
- NYE Jr., J. S., *La paradoja del poder norteamericano*, Madrid: Taurus, 2003.
- PEARSON, F. i ROCHESTER, J. M., *Relaciones Internacionales. Situación global en el siglo XXI*, Bogotá: Mc Graw Hill, 2000.
- ZORGBIBE, Ch., *Historia de las Relaciones Internacionales* (2 vols), Madrid: Alianza, 1997.

Bibliografia recomanada (texts fonamentals i obres de referència)

ARACIL, R.; OLIVER, J.; SEGURA, A., *El mundo actual: De la Segunda Guerra Mundial a nuestros días*, Barcelona: Publicacions Universitat de Barcelona, 1995.

ARON, R., *Paz y Guerra entre las Naciones*, Madrid: Alianza, 1985 (2 vols.)

BAYLIS, J. I SMITH, S. (ed.), *The Globalization of World Politics. An Introduction to International Relations*, Oxford: Oxford University Press, 2005 (3ª ed.).

BIMBI, L. (ed.), *No en mi nombre: Guerra y Derecho*, Madrid: Editorial Trotta, 2003.

BOYD, A., *An Atlas of World Affairs*, Londres: Routledge, 1991 (9ª ed.)

BRZEZINSKI, Z., *El Gran Tablero Mundial*, Barcelona: Paidós, 1998.

CALVOCORESSI, P., *Historia Política del mundo contemporáneo. De 1945 a nuestros días*, Madrid: Akal, 1999 (Setena edició).

CARLSNAES, W.; RISSE, T.; SIMMONS, B. A. (eds.), *Handbook of International Relations*, Londres: SAGE, 2002.

CARRILLO SALCEDO, J.A. (comp.), *Textos básicos de Naciones Unidas*, Madrid: Tecnos, 1982.

CASTELLS, M., *La era de la Información. Economía, sociedad y cultura* (3 vols.), Madrid: Alianza, 1997-98.

CENTRO DE INVESTIGACIÓN PARA LA PAZ (CIP), *Anuario del CIP. Conflictos y dilemas de la sociedad internacional*, Madrid: CIP / Icaria.

CHALIAND, G. i RAGEAU, J.P., *Atlas stratégique et géopolitique*, Brussel·les: Complexe, 1994

CROCKATT, R., *The Fifty Years War. The United States and the Soviet Union in world politics, 1941-1991*, London: Routledge, 1995.

DER DERIAN, J. (ed.), *International Theory. Critical Investigations*, London: MacMillan, 1995

DONELLY, J., *Realism and International Relations*, Cambridge: Cambridge University Press, 2000.

DOUGHERTY, J.E. i PFALTZGRAFF JR., R. L., *Contending Theories of International Relations: A Comprehensive Survey (4th edition)*, New York: Longman, 1997.

DOYLE, M. W., *Ways of War and Peace*, New York / London: W.W. Norton & Company, 1997.

DUFFIELD, M., *Las nuevas guerras en el mundo global. La convergencia entre desarrollo y seguridad*, Madrid: Los Libros de la Catarata, 2004.

EVANS, G. i NEWNHAM, J., *The Penguin Dictionary of International Relations*, London: Penguin Books, 1998.

GARCÍA DE CORTÁZAR, F. i LORENZO, J.M., *Historia del mundo actual, 1945-1989*, Madrid: Alianza, 1990.

GRIFFITHS, M., *Fifty Key Thinkers in International Relations*, London: Routledge, 1999.

GRIFFITHS, M. i O'CALLAGHAN, T., *International Relations: The Key Concepts*, London: Routledge, 2002

HALLIDAY, F., *Las relaciones internacionales en un mundo en transformación*, Madrid: Los Libros de la Catarata, 2002.

IGNATIEFF, M., *Los derechos humanos como política e idolatría*, Barcelona: Paidós, 2003.

JACKSON, R. i SORENSEN, G., *Introduction to International Relations: Theories and Approaches*, Oxford: Oxford University Press, 2003.

JOUVÉ, E., *Relations Internationales*, Paris: Presses Universitaires de France, 1992.

KAGAN, R., *Poder y debilidad. Estados Unidos y Europa en el nuevo orden mundial*, Madrid: Taurus, 2003.

KALDOR, M., *Las nuevas guerras*, Barcelona: Tusquets Editores, 2001.

KEGLEY Jr., C. W i WITTKOPF, E.R., *World Politics. Trend and Transformation*, (8th edition) Boston: Bedford / St. Martin's, 2001.

KEGLEY Jr., C. W i WITTKOPF, E.R. (eds.), *Global Agenda: Issues and Perspectives*, McGraw-Hill, 2001.

LAWSON, S. (ed.), *The New Agenda for International Relations: From Polarisation to Globalisation in World Politics?*, Polity Press, 2001.

LINKLATER, A. (ed.), *International Relations. Critical Concepts in Political Science* (5 vols.), London: Routledge, 2000.

LITTLE, R. i SMITH, M. (ed.), *Perspectives on World Politics*, London: Routledge, 1991 (2nd edition)

LUNDESTAD, G., *East, West, North, South. Major Developments in International Politics since 1945*, Oxford: Oxford University Press, 2005 (5th edition).

MCCORMICK, T.J., *America's Half-Century. United States Foreign Policy in the Cold War and After*, Baltimore: The John Hopkins University Press, 1995.

McMAHON, R. J., *The Cold War: A Very Short Introduction*, Oxford: Oxford University Press, 2003.

MESA, R., *La nueva sociedad internacional*, Centro de Estudios Constitucionales, Madrid, 1992.

MESA, R. (comp.) *La sociedad internacional contemporánea. Documentos básicos* (2 vols.), Madrid: Taurus, 1982.

MORGENTHAU, H., *Escritos sobre política internacional*, Madrid: Tecnos, 1990.

ORTEGA, A., *Horizontes cercanos. Guía para un mundo en cambio*, Madrid: Taurus, 2000.

OSMANCZYK, E.J. (ed.) *Encyclopedia of the United Nations and International Agreements*, Londres: Taylors & Francis , 1990.

PEÑAS, F.J., *Hermanos y enemigos. Liberalismo y Relaciones Internacionales*, Madrid: Los Libros de la Catarata, 2003.

PEREIRA CASTAÑARES, J.C. i MARTÍNEZ-LILLO, P.A., *Documentos básicos sobre Historia de las Relaciones Internacionales 1815-1991*, Madrid: Editorial Complutense, 1995.

PLANO, J. / OLTON, R., *The International Relations Dictionary*, Santa Barbara: ABC-CLIO, 1988.

ROSKIN, M. G. i BERRY, N.O., *The New World Of International Relations*, London: Prentice-Hall, 1999.

SIPRI Yearbook on Armament and Disarmament, Oxford: Oxford University Press (anual).

STEGER, M., *Globalization: A Very Short Introduction*, Oxford: Oxford University Press, 2003.

VIOTTI, P.R. i KAUPPI, M.V., *International Relation and World Politics. Security, Economy, Identity*, New Jersey: Prentice Hall, 1997

VIOTTI, P.R. i KAUPPI, M.V., *International Relations Theory. Realism, Pluralism, Globalism, and Beyond*, Boston: Allyn and Bacon, 1999 [3ª edició]

WALZER, M., *Guerras justas e injustas. Un razonamiento moral con ejemplos históricos*, Barcelona: Paidós, 2001.

WHITE, B., LITTLE, R. i SMITH, M. (eds.), *Issues in World Politics*, Palgrave Macmillan, 2001 (Second Edition - Revised, Expanded and Updated)

ZALDÍVAR, C.A., *Variaciones sobre un mundo en cambio*, Madrid: Alianza, 1996.

ZORGBIBE, Ch., *Historia de las Relaciones Internacionales* (2 vols), Madrid: Alianza, 1997.

Revistes i Anuaris

- Afers Internacionals (CIDOB)
- Alerta 2007! Informe sobre conflictos, derechos humanos y construcción de paz (Escola de Cultura de Pau de la UAB)
- Anuario 2007 de Procesos de Paz (Escola de Cultura de Pau de la UAB)
- Anuario Internacional CIDOB 2006
- Cooperation and Conflict
- El estado del mundo 2007, Madrid: Ed. Akal.
- European Journal of International Relations (UK)
- Foreign Affairs (USA)
- Foreign Affairs en español (Méxic)
- Foreign Policy – Edición Española (Espanya)
- International Affairs (UK)
- International Organization (USA)
- International Security (USA)
- International Studies Quarterly
- Keesing's World New Archives (www.keesings.com)
- Le Monde Diplomatique (França-Espanya)
- Política Exterior (Espanya)
- Revista Electrònica d'Estudis internacionals (Espanya): <http://www.reei.org>
- Review of International Studies (UK)
- Third World Quarterly (UK)
- La Vanguardia Dossier (Espanya)
- World Politics (USA)
- The World Today (UK)

Pàgines web

Amnistia Internacional: <http://www.a-i.es/>
Banc Mundial: <http://www.bancomundial.org/>
CIDOB: <http://www.cidob.es>
Escola de Cultura de Pau (UAB): <http://www.pangea.org/unescopau/>
FIRST (Facts on International Relations and Security Trends) - <http://first.sipri.org/>
Fons Monetari Internacional: <http://www.imf.org/external/spa/index.htm>
Foreign Affairs - <http://www.foreignaffairs.org/>
Foreign Affairs en español – <http://www.foreignaffairs-esp.org>
Foreign Policy – Edición Española - <http://www.fp-es.org>
Heidelberg Institute of International Conflict Research (HIK) - <http://www.hiik.de/en/index.htm>
Historiasiglo20.org – <http://www.historiasiglo20.org>
Institute for War and Peace Reporting (IWPR) - http://www.iwpr.net/index.pl?home_index.html
International Affairs Resources (www virtual library) - <http://www.etown.edu/vl/>
International Relations and Security Network - <http://www.isn.ethz.ch/>
Le Monde Diplomatique: <http://www.monde-diplomatique.fr/>
Nacions Unides: <http://www.un.org/spanish>
Observatori de Política Exterior Europea de l'Institut Universitari d'Estudis Europeus (IUEE):
http://selene.uab.es/_cs_iuee/catala/obs/index.html
Organització per la Cooperació Econòmica i el Desenvolupament (OECD): <http://www.oecd.org>
Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI): <http://www.sipri.org/>
The Swedish Institute of International Affairs - <http://www.ui.se/>